

Ercan Akyol
 Dr. Durmuş
 EDEB 405
 20.01.2012

Borges Öykülerindeki Kadınlar Aslında Erkek Miydi?

Jorge Francisco Isidoro Luis Borges Acevedo (1899-1986) yani bilindiği adıyla Jorge Luis Borgesⁱ ilk öykü kitabını otuzlu yaşlarında yayımladı. Kendisini esasen bir şair olarak gören Borges, yazdığı bu öykülerle ulusal ölçekte Arjantin yazını ve ardından (dünyada da keşfedilmesiyle) uluslar arası edebiyatı da çok derindenⁱⁱ etkiledi. Jorge Luis Borges üzerine bugüne kadar birçok araştırma yapıldı. Son yıllarda Türkiye’de de bazı edebiyat dergileri Borges üzerine yazılmış yazılara yer verdiler, ona dair özel sayılar hazırladılar. Bu incelemeler genellikle Borges öykülerindeki sonsuzluk, döngüsellik, büyüğü gerçekçilik gibi konular üzerinedir. Bu yazıda ise, Borges öykülerinde pek önemsenmeyen bir konu olan kadın şahıslar üzerinde durulacaktır. Borges öykülerinde kadınlar birer eksen karakter (round character) midir yoksa sadece tip (flat character) midirⁱⁱⁱ? Karakter olanlar varsa bunlar söylemsel olarak nasıl anlatılır? Öykülerde sadece birer tip olarak bulunanlarınsa metindeki işlevi nedir? Sorularına Borges’in öykülerine dayanarak ve hakkında yazılmış biyografi kitaplarına (öyküleri anlamakta yardımcı olduğu sürece) başvurularak bir cevap aranacaktır.

Gene H. Bell-Villada, Borges’in düzyazı işçiliğini üç ana döneme ayırır, bunlar:

Alçaklığın Evrensel Tarihi’nin (1935) yazıldığı çıraklık dönemi –ki Borges de o dönemdeki öyküleri için benzer yargılarda bulunur- *Ficciones* (1944) ve *Alef*’in (1949) yazıldığı ustalık dönemi –Borges öykülerinin tipik özellikleri genel olarak bu iki kitaba dayanır- ve *Brodie Raporu* (1970) ve *Kum Kitabı*’nın (1975) yazıldığı üçüncü dönemdir. (Bkz. Villada 1981).

Jorge Luis Borges bu beş öykü kitabında toplamda yetmiş üç adet öykü kaleme almıştır. Bu öykülerde anlatılanlar çok büyük bir oranda erkek karakterlerin ve tiplerin etrafında şekillenir. Bu yetmiş üç öykünün sadece yedi tanesinde kadınların birer karakter olarak karşımıza

çıkıldığını görürüz. Birer tip (flat character) olarak kadınların öykülerdeki konumu ise sayısal olarak daha fazladır.

Bu sorunsala ilk bakışta Jorge Luis Borges hakkında yazılmış biyografilere dayanarak bir cevap hazırlamak kolay gözükmemektedir. Çünkü Borges seksen yedi yıllık hayatında kadınlarla ilişki konusunda genellikle çekingen davranan biridir. Ayrıca günlük hayatının birçok alanında –özellikle kör olduktan sonra- kadınların (annesini, hizmetçisi, sevgilileri/eşleri) yardımını almıştır. Borges hakkında bir biyografi yazan Jason Wilson şöyle der:

...onun içe kapanıklığının asıl sebebi, hayat kadınlarıyla yatmak için tango kuyruğunda bekleyen cinselliğe aç göçmenlerle dolup taşarak, birdenbire Babil'e dönüşen bir Buenos Aires de olabilirdi. Bu konuyla ilgili olarak elimizde hiçbir somut delil yoktur. Onun en önemli sorunu bir gönül ilişkisinin olmamasıydı. Bedenindeki orantısızlıkla ilgili saplantıları içini kemiriyor, kendini diğer insanlardan farklı görüyordu. Her zaman kendini tiksinden acı çekti Borges. (86)

Annesini Leonor Acevedo de Borges, onun hayatında önemli bir figürdür. Leonor edebiyatla ilişkisi kuvvetli; Kafka, Faulkner çevirileri yapan, Borges'in öykülerini ilk elden gören, körlüğünde Borges'e kitap okuyan ve bazı öykülerini dikte eden bir annedir. (bkz. Acevedo 2009) Borges için o sadece bir anne olmaktan çok ötedir. Öyle ki "Araya Giren" adlı öyküsünü annesinin de eklemeleriyle oluşturduğunu söylerken (Burgin 1994: 58), anne figürünün sadece hayatta değil yazınsal anlamda da Borges için durduğu yer görülebilecektir. Borges doğum tarihi olan 1899 yılından annesinin öldüğü 1976 yılına kadar Leonor ile beraber yaşamıştır. Anneden kopamayan, başka kadınlarla ilişkisi çok uzun dönem arkadaşlığın ötesine geçmeyen bir kişidir Borges. Kadınlara karşı cinsel açıdan mesafeli olmasının yaşadığı hayat içinde birden fazla sebebi olmalıdır. Ancak Borges üzerine biyografi

kaleme almış olan James Woodall ve Jason Wilson gibi isimler onun ilk gençlik yıllarında yaşadığı bir cinsel deneyimi, onun kadınlara ve cinselliğe bakışında çok önemli olarak gösterirler. Bu deneyim, babası tarafından metresinin Borges'e (16-17 yaşlarındayken) sunulmasıdır. Borges, kırklı yaşlarının ortalarına kadar kadınlarla bazı yakınlaşmalar yaşasa da, bunlar bir arkadaşlıktan çok da öteye gitmeyen durumlar olarak kalmıştır. Ömrünün sonlarına doğru yakınlaştığı Maria Kodama ise Borges'in hayatında çok baskın bir figür olarak yer alacaktır. Leonor'un yaptığı birçok işi Kodama devralacaktır. Burada bu durumun Borges'in eserlerini ne derecede etkilediği sorusu sorulabilir. Yazarın hayatı, yazdıklarını etkilediği doğrultusunda edebiyat incelemesinin konusu olabilir. Borges'in kadın karakterleri nasıl anlattığı, yazarın biyografisinden de yararlanarak cevaplanabilir; ancak kadın karakterleri niçin şu veya bu şekillerde anlattığı sorusunun cevabı psikolojinin işidir.

Tüm bunların haricinde Borges'in küçüklüğünden itibaren aşırı derecede miyop oluşu sonraki yıllarda ise körleşmesi onun, etrafındaki insanlara yarı bağımlı bir hayat yaşamasını zorunlu kılmıştı. Kendisinin ataları hakkında verdiği bilgiler ve kişiliği arasında kurduğu ilişki bu noktada önemlidir:

Küçüklüğümden beri hep aşırı miyoptum, gözlük takıyordum. Doğrusu, biraz da çıtkırıldım sayılırdım. Hem ailemizde çok sayıda asker bulunduğundan (amcam bile deniz subayıydı) hem de hiçbir zaman asker olamayacağımı bildiğimden, küçük yaşlardan beri bir eylem adamı değil de kitabi biri olmaktan utanırdım. (Borges 1988: 23)

Bunlar Jorge Luis Borges ile kadınlar arasındaki ilişkileri biraz da olsa aydınlatan detaylardır. Peki, öykülerinde bu izlek nasıl sürülebilir, şimdi bunu görelim.

Alçaklığın Evrensel Tarihi

Alçaklığın Evrensel Tarihi 1930’lu yıllarda Borges’in *Critica* gazetesinde yayımladığı öykülerden oluşmaktadır. Kitap genel itibariyle, kötü ünüyle tanınan kişilerin, sokak serserilerinin, kabadayılardan, haydutların hayatlarını konu edinir. Bu kitapta sadece “Kadın Korsan Dul Çing” adlı öyküde kadın bir karakter vardır. “Mahalle Kabadayısı”ndaki kadın ise sadece bir tip olarak hikâyede yer bulmuştur.

Dul Çing, kocası korsan olan ve öldürüldükten (imparator tarafından) sonra onun yerini alan bir kadındır. Hikâye dulun kocasının intikamını almasını konu edinir. Bu yolda dul Çing, birçok yağma yapar, savaflara katılır, tutsak alır. Kocasını bir korsan olarak ne yapıyorsa, bunların hepsini birebir yerine getirir. Dul Çing, İmparatorluk donanması ile olan savafların birinde, düşmanını yenemeyeceğini anlayıp teslim olur ve hikâyeye biter. Burada, aslında Borges’in diğer kadın karakterli hikâyelerinde de göreceğimiz gibi, dul Çing tamamen kocasının intikamını almak için bir erkek gibi davranan –“kaptanın (yani dul Çing’in) beş altı kadından oluşan bir haremi vardı ve her zaferde haremdeki kadınların sayısı mutlaka artıyordu.” (Borges 2005: 36)- bir kadındır. Dul Çing’in kişiliği tamamen kocasının özellikleri üzerinden tanımlanır. Yani kadın karakter, yine bir erkekmişçesine hareket eder öyküde. Bütün hikâyeyi gramatik bir birim gibi düşünürsek, hikâyenin başlangıcında iki özne görürüz. Erkek özne (Ö₁) ile kadın özne (Ö₂). Ö₁ hikâyenin başlangıcında aktif rolü olan Ö₂ ise herhangi bir işlevi olmayan bir karakterdir; ta ki Ö₁’in ölümüne kadar. Ö₁’in ölümüyle Ö₂ bir dönüşüm geçirmeye başlar ve Ö₁ ile özdeş bir hal alır. Oysa özdeşlik prensibine göre “her kavram kendi kendisiyle özdeştir; formülü: A=A” (Akarsu 1998: 145). Bu prensibe göre Ö₂’nin Ö₁ olması gibi bir durum (Ö₂ ≠ Ö₁) mümkün değildir. Çünkü bir şey ancak ve ancak kendisi olabilir. Zaten öykünün sonunda Ö₂ pes eder ve Ö₁ gibi davranmaktan vazgeçer. Bu durumda, kadının aktif bir karakter olarak öyküde rol olması, kadın şahsın ancak bir dönüşüm

geçirmesiyle (Ö₂ > Ö₁) mümkün olmuştur. Bu dönüşüm ileride de göreceğimiz gibi kadın karakterli Borges öykülerinde neredeyse tipik bir durumdur.

Ficciones – Hayaller ve Hikâyeler

Ficciones - Hayaller ve Hikâyeler, Borges'e Arjantin'de ulusal ölçekte ün kazandıran ilk kitabı.^{iv} Borges öykücülüğünün ikinci dönemini oluşturan bu kitap, Borges'in yazınsallığının özgün kısımlarını içeren hikâyelerden oluşuyordu. Çünkü edebiyat dünyasında "Borgesvari" olarak tanımlanan durum, bu hikayelerdeki kısır döngüler, ironiler, kozmik metaforlar, sonsuzluk ve labirent gibi motiflerinin kullanılmasıyla oluşmuştu.

Bu kitaptaki on altı öykünün hiçbirinde kadın karakter yoktur. Ancak burada önemli bir nokta daha vardır ki bu kitapta, bir önceki kitaptaki erkeklerin dünyasından eser de yoktur. Carter Wheelock, bu öykülerdeki kişilerin yüzleri olmayan karakterler olduğunu, bunların gerçek birer insan olmaktan çok uzakta olan arketipal minyatürler olduğunu belirtir. (1986: 106). Dolayısıyla bu kitapta herhangi bir cinsiyetten bahsetmek de çok olası değildir. Erkek karakterler sadece ismen erkektirler. Bu duruma Borges'in biyografisi bazı açılardan ışık tutabilir. James Woodall'ın belirttiği gibi 1930'dan 1940'ların başına kadar Borges, aşk hayatı bakımından son derece yalnızdır (224). Ayrıca 1938 noelinin arifesinde geçirdiği ölümcül kaza (kafasını açık bir pencerenin köşesine çarpar) onun uzun haftalar yatakta kalmasına sebep verir, böylece yalnızlığı perçinlenir. Nekaht döneminin ardından da *Ficciones* ortaya çıkar.

Alef

Jorge Luis Borges'in birçok eleştirmen tarafından en iyi olarak kabul edilen eseri *Alef*'tir. Borges 1949'da kitabın çıkışının ardından Arjantin'in edebiyat dehası olarak anılmaya başlamıştır bile. Altmışlı yılların başlarında da Borges, *Ficciones* ve *Alef* ile "Formentor Ödülü"^vne Samuel Becket ile birlikte layık görülecekti. Bu onun dünya çapındaki

ününü azımsanmayacak derecede arttırmıştı. *Alef* 17 öykülük bir yapıtı ve içerisinde kadın karakterleri barındıran birden fazla öykü vardı.

Borges'in hayatında kırklı yılların ortalarından itibaren, aşk ilişkileri yaşadığı veya yakınlaştığı kadınlar bulunmaktaydı. *Alef* söz konusu olduğundaysa, Estela Canto adını anmamak, onun öykülerindeki kadın karakter sorunsalı açısından bir eksiklik olacaktır. Borges, Estela ile 1944 yılında tanışmıştı ve onunla birkaç yıl süren bir arkadaşlıkları olmuştu. Bu “birkaç öpücüğün ötesine geçmeyen bir ilişkiydi”. *Alef*'teki öyküleri Borges, Estela Canto'ya kur yaparken yazmıştı. (Woodall 1997: 223). İlk iki kitaba göre kadın karakter sayısının *Alef*'te daha fazla olması, belki de bu sebeptendi. Zaten kitaba adını veren öykü olan “Alef” de Estela Canto'ya ithaf edilmişti ve öykünün olay örgüsünde ikinci planda bir aşk hikâyesi vardı.

Kitapta “Emma Zunz” adlı öykünün kahramanı aynı isimde bir genç kızdır. Emma, Loewenthal isimli bir adamın yanında çalışır. Loewenthal ise yıllar önce, Emma'nın babası ile aynı işte çalışan biridir ve zimmetine geçirdiği yüklü miktarda parayı, sanki Emma'nın babası almış gibi göstermiştir. Bu da Zunz ailesinin sonu olmuştur. Emma öykünün başında babasının öldüğüne dair bir mektup alır ve patronundan intikam almak için harekete geçer. Loewenthal'le baş başa bir buluşma ayarlayıp onu öldürecek, öldürme sebebi olarak da patronunun kendisine tecavüz etmesini (nefs-i müdafa) öne sürecek. Oysa Emma o yaşına kadar erkeklerle cinsel açıdan^{vi} hiçbir tecrübe yaşamamıştır. Bu sebeple Loewenthal'le buluşmadan önce kendini sadece intikam planını kusursuzlaştırmak için bir denizciye verir. Böylece patronu gerçekten ona tecavüz etmiş gibi değerlendirilebilecektir. Tüm plan kusursuz şekilde işler, Emma patronuyla buluşur ancak patronunu öldürürken babasına yapılan hainliği değil de kendini Borges'in ifadesiyle “iğrenç” bir şekilde denizciye vermesini düşünerek tüm erkeklik üzerinden intikamını alır.

Emma Zunz'un hikâyesi de dul Çing'in hikâyesine bazı açılardan benzer. Her durumda ikisi de bir intikam öyküsüdür ve her ikisi de başarısızlıkla sonuçlanır. Özdeşlik sekteye uğrar. Emma Zunz (Ö₂) babasının (Ö₁) intikamını almak için, harekete geçer. Tüm o yılları, sadece babasının öcünü alabilmek için yaşamıştır. Bu bağlamda Ö₂'nin yine Ö₁ üzerinden tanımlanmasına şahit oluruz. Ancak son durumda bu özdeşlik bozulur, Emma babasının intikamını almak için Loewenthal'ı öldürdüğünü ona söyleyemez ve patronu ölür. Aynı zamanda Emma'nın babasına yapılan hainlik bu cinayete sebep olmamıştır. Emma o sırada denizci ile girdiği cinsel edimi düşünmekte ve cinayeti işlerken tüm erkeklikten intikamını aldığını düşünmektedir. Son kertede özdeşlik bozulur; böylece Ö₂ ancak kendi intikamını almış olur. Kadın karakter yine erkeği etkisiz bıraktığı ölçüde var olabilmektedir.

Diğer bir karakter ise, “Savaşçı ile Tutsağın Öyküsü” adlı öyküdedir. Bu öykünün konusu kısaca, zıddına dönüşmek olarak tanımlanabilir. Birbirinden 1300 yıl uzakta ve coğrafya olarak da ayrı (biri Avrupa biri Amerika) iki kişinin hikâyesini anlatır Borges. Erkek özne olan Droctulft (Ö₁) ile kadın özne olan Kızılderili tutsağın (Ö₂) yazgılarını aynılığı üzerine kurulu bir öyküdür bu. Droctulft kuşatmasına katıldığı bir şehrin, savunmasına yardım eder (zıddına dönüşür) bir süre sonra; Kızılderili kadınsa aslında, Kızılderililer tarafından kaçırılmış bir İngiliz'dir fakat Kızılderili olmak dışında bir şey (zıddına dönüşür) istememektedir. Her iki durumda da Ö₁ ve Ö₂ zıtlarına dönüşmeyi kendi iradeleriyle seçmişlerdir. Dolayısıyla (öykünün sonucu da bu) yazgılarının ortaklığından bir özdeşlik (Ö₁ = Ö₂) doğar. “Belki de anlattığım öyküler tek bir öyküdür. Bu demir paranın turası da yazısı da, tanrı biliyor ya, aynıdır.” (Borges 2009: 49). Böylece ilk kez bir Borges öyküsünde kadın ve erkek karakter arasında bir özdeşlik kurulmuş olur. Ancak bu özdeşlik karakterlerin kişilikleri değil yazgıları bağlamında bir özdeşliktir.

Alef'te “Ölü”, “Zâhir” ve “Alef” gibi öykülerde ise kadınları birer tip olarak buluruz. “Ölü”deki kadın iki erkeğin birbiriyle hesaplaşması sırasında bir intikam nesnesi olan bir

tiptir. Aynı izlek *Alçaklığın Evrensel Tarihi* 'ndeki "Mahalle Kabadayısı" adlı öyküde de vardır. "Zâhir"de kadın işlevsiz bir tipken, "Alef"teki kadın, hikâyenin ana karakterinin, olayın geçtiği mekâna gelmesini sağlayan bir ölü sevgili olarak karşımızdadır.

Brodie Raporu

Alef'in ardından çok uzun yıllar öykü yazmaz Borges. Körlüğü artık son derece ilerlemiştir, zira kendisi 1950'den sonra hiç görmemeye başladığını söyler. Belki de bu onun öykü yazmasını zorlaştırıp, onu daha çok şiir yazımına yöneltmişti. Bu zaman zarfında evlenir ve boşanır. Ayrıca hayatının sonuna doğru yanından ayırmayacağı ve evleneceği Maria Kodama ile tanışması yine bu dönemde gerçekleşir.

Amerika'da Borges'in yapıtlarını İngilizce'ye tercüme eden Norman Thomas di Giovanni, *Alef'in* ardından yıllar boyunca öykü yazmayan Borges'i 1960'ların sonlarında yeniden öykü yazması için harekete geçirir. (bkz. Giovanni 2008). Gerçekten de Borges, Giovanni ile öykülerinin tercümeleri üzerine çalıştığı yıllarda yeniden öykü yazmaya başlar. Sonuç olarak 1970'de *Brodie Raporu* adlı öykü kitabı yayımlanır. Bu kendinden önceki iki kitap gibi gerçeküstü öğelerden değil, son derece sade ve gerçek olayları konu edinen öyküleri içeren bir kitaptır. Kitapta bulunan on bir öyküden yalnızca üç tanesinde kadın karakterler vardır.

"Juan Murana" adlı öykünün konusunu Juan adlı bir mahalle kabadayısı (Ö₁) ile Florentina (Ö₂) adlı bir kadının evlenmesi ve kısa süre sonra Juan'ın ortadan kaybolması oluşturur. Öykünün sonuna kadar aradan çok uzun yıllar geçer Juan yine de ortaya çıkmaz. Bundan sonraki yıllar içinde Florentina kendini odasına hapsederek ve Juan'ın hala yanlarında olduğuna inanarak yaşamaya (kız kardeşi ve yeğeniyle) devam eder. Ekonomik durumları oldukça kötüdür. Ev sahibi kirayı ödememeleri durumunda onları kapı dışarı edeceğini bildirir. Florentina, ise Juan'ın bu duruma izin vermeyeceğini tekrarlayıp durur. Birkaç gün

içinde ev sahibini bıçaklanarak öldürülmüş şekilde bulurlar. Florentina odasına sakladığı bir bıçağa “Juan” diye hitap etmektedir.

Özdeşlik ilkesinden hareketle, hikâyenin başında örtük bir biçimde bahsedilen ve hikâyeden çıkan \ddot{O}_1 'in rolünü burada yine \ddot{O}_2 üstlenmiştir. Önceki kadın karakterli öykülerde de görülen tipik bir durumdur bu. \ddot{O}_2 kendini \ddot{O}_1 ile özdeşleştirmeye çalışır, ondan bağımsız bir durumu yoktur. \ddot{O}_1 ile özdeşleştiği noktada (ev sahibini öldürdüğü an) hikâye doruk noktasına ulaşır ve hikâyenin sonunda tüm bu iş bir hançere yüklenir. Böylece pratikte $\ddot{O}_2 > \ddot{O}_1$ dönüşümü gerçekleşir. Ancak söylemsel olarak (Florentina'nın bıçağa Juan demesini hatırlayalım) yine de $\ddot{O}_2 = \ddot{O}_1$ özdeşleşmesi gerçekleşmez, çünkü zaten hikâye kahramanına göre cinayeti işleyen Juan'dır. Böylece kadın karakter gerçekte cinayeti işlemiş olsa bile, kendi yaptığı işi erkeğin üzerinden tanımlar.

“Yaşlı Kadın” adlı öyküde de yine özdeşlik ilkesinden hareketle kadının erkek üzerinden tanımlanmasına bir örnek görürüz. Burada da yüz yaşına ulaşmış bir kadın olan Senyora Jauregui'nin (\ddot{O}_2) hikâyesi anlatılır. Senyora Jauregui'nin babası Mariano Rubio (\ddot{O}_1) 1940'ların hükümeti tarafından büyük bir savaş kahramanı ilan edilir. Bu sebeple de devlet erkânı \ddot{O}_2 'ye babasını onurlandırmak adına bir ziyaret düzenler. Ertesi gün medyada kahramanın kızının haberleri dolaşır durur. Bütün gazeteler \ddot{O}_2 'yi \ddot{O}_1 üzerinden tanımlar: o bir kahramanın kızıdır, bağımsızlık savaşının günümüze kalmış tek mirasçısıdır vs. Kimse yaşlı kadını kendi kişiliği doğrultusunda görmez. Zira Senyora Jauregui, etrafında olup biten tüm bu durumdan habersizdir. Babasının savaş kahramanı olmasını bile umursamaz. Ancak çevresindeki insanlar ona babası üzerinden bir değer biçerler. Yani \ddot{O}_2, \ddot{O}_1 doğrultusunda tanımlanır. Kadının istemsizliğine rağmen, öyküdeki çevre, onu babası ile özdeşleştirip konumlandırır.

“Düello” isimli öykü de iki kadın karakterin –Clara ve Marta- rekabetini konu edinir. Bu rekabet resim sanatı üzerinedir ve karakterlerin yenişememesiyle sonuçlanır. Rekabetin kökeni ise Marta’nın ablasının, Clara’nın kocasına ilgi duymasıyla alakalıdır; ancak bu, hikâyede sadece önemsiz bir sebep olarak verilir, herhangi bir işlevi yoktur. Çünkü henüz hikâyenin başında Clara’nın kocası ölür ve bu rekabet sadece sanatsal bir iddia boyutunda devam eder. İlk defa Borges’in bir öyküsünde iki kadın karakter vardır ve bunlar erkeklerle özdeşleşme sürecini yaşayan kadınlar değildir. Yine de Clara’nın kocası ölene kadar sıradan bir insan olması, ölümden sonra ise ressamlığa soyunması ve büyük başarılar elde etmesi gözden kaçırılmaması gereken bir noktadır. Kocasının etkisiz kalışı onu bir öykü karakteri haline getirmiştir.

Brodie Raporu’nda bazı öykülerde de tip olarak bulunan kadınlar vardır. Bunların kimisinin hiçbir işlevi (Örneğin “Brodie Raporu” öyküsündeki kraliçe) yoktur. “Araya Giren” adlı öyküde ise, tıpkı *Alef*’teki “Ölü” öyküsünde olduğu gibi kadın bir değişim nesnesi olarak işlev gören bir tiptir. Kendi başına değeri yoktur, sadece iki erkeğin arasında tarafların birbirlerini sınamasına yarayan bir “nesne”dir.

Kum Kitabı

Kum Kitabı 1975’ye yayımlanır ve Borges’in son öykü kitabıdır. Bu kitap Borges’in *Alef* ve *Ficciones*’teki öykücülük tarzına dönmeye çalışmasının bir ürünü olarak değerlendirilebilir. Ancak genel olarak başarısız öykülerden oluşan bir kitaptır. İçerisinde on üç öykü vardır. Bunların yalnızca birinin –Ulrike- kadın bir karakteri vardır; diğer öykülerde ise “Armağanlar Gecesi” dışında herhangi bir kadın tip bile yoktur.

“Ulrike” tüm kadın karakterli Borges öyküleri içerisinde en farklı yerde durandır. Çünkü Borges’in yazmış olduğu yetmiş üç öykü içinde konusu aşk olan tek öykü budur. Aynı zamanda bir erkeğe bağımlı olmayan tek kadın bu öyküde yer almaktadır. Öykünün konusunu

kabaca, Javier Otarola adlı bir profesörün Ulrike adında feminizm yanlısı bir kadına (öyküde böyle tanımlanır) bir bakışta âşık olması oluşturur. Öykü aynı zamanda bir Viking mitine dayalıdır ve ikili aralarındaki bir gecelik ilişkiyi bu mit üzerinden yaşarlar. Sonunda yolları ayrılır profesör Ulrike’in kendisine değil ancak görüntüsüne sahip olabilir. Jason Wilson bunu Borges’in Dante’ye olan hayranlığıyla ilişkilendirir. Çünkü Dante de İlahi Komedyası’nda Beatrice’in ancak hayaline kavuşabilmiştir. Bu öyküde de gerçek aşkı bulan profesör, ancak o kadının görüntüsüne/hayaline sahip olabilmıştır.

“Ulrike” diğer kadın karakterli Borges öyküleri arasında şu açıdan farklıdır: kadın bu hikâyede egemen güçtür. Özdeşlik prensibi bu noktada onun sadece kendisi ile ödeş olduğunu vurgulayabilir. Herhangi bir dönüşüm veya başkası üzerinden Ulrike’i tanımlama söz konusu değildir. O, kendisidir. Olaylar Ulrike’in istemine göre şekillenir. Ulrike, Otarola kendisini öpmeye çalıştığında karşı koyan, başına buyruk, erkeğin karşılıksız bir şekilde âşık olduğu bir kadındır. İşte bu da “Ulrike”i diğer kadın karakterli Borges öyküleri düşünüldüğünde farklı bir öykü yapar. James Woodall ve Jason Wilson gibi Borges üstüne biyografiler hazırlamış kişiler Ulrike’in hiç kuşkusuz Borges’in ölmeye yakın evleneceği, son yıllarda ona en yakın kişi olan Maria Kodama olduğunu söylerler. Maria Kodama, Borges’in üniversitede ders verdiği zamanlarda öğrencisi olan sonradan Borges’in öykülerini dikte eden biridir. Borges’in hayatında baskın bir figür olarak yer almıştır. (bkz. Vaccaro 2008). Özellikle Borges’in annesi Leonor’un 1976’daki ölümünün ardından Borges’le çok daha içli dışlı olan Kodama, günümüzde de Borges Vakfı’nın başında olan kişidir.

Sonuç

Netice olarak, Borges’in hayatı ve öykülerinin –kendisinin de kabul ettiği gibi- son derece iç içe olduğu gerçeği, yazarın biyografisi ve öyküleri paralelliğinde rahatlıkla görülebilir. Yukarıda incelenen yedi öyküde de kadınların birer eksen karakter olarak

öykülerde yer alması, Borges'in hayatının seyriyle yakından ilgilidir. Bu anlamda Borges öykülerindeki kadın karakterlerin anlatımı, işlevselliği kronolojik olarak bir ardıllık izler. İlk üç kitabında, kadınlarla gerçek hayattaki ilişkisinin asgari seviyede olması, belki de kadınları erkek üzerinden anlatmaya veya *Ficciones*'de olduğu gibi tamamen bir yok saymaya yol açmıştı. Aynı şekilde düşünülecek olursa, altmışlı yıllardan sonra Borges'in kadınlarla ilişkisinin sosyal ve psikolojik anlamda daha yakın olduğunu görürüz.^{vii} Borges'in son iki kitabında kadın karakterlerin ilk kez erkeklerle özdeşleştirilmeden anlatılmasını da belki bu doğrultuda (biyografi) okuyabiliriz. Yine de bu geçiş keskin bir şekilde olmamıştır. "Düello" (1970) adlı öyküdeki kadın karakter kendini diğer öykülerdeki kadın karakterler gibi erkek üzerinden tanımlamaz fakat onun da öyküde işlevsel bir rol kazanması için kocasının/erkeğin ölmesi gerekmiştir. "Ulrike" ise bu geçişin son basamağını oluşturan bir öyküdür. Burada kadın, hiçbir şekilde erkek üzerinden konumlandırılmayıp, tamamen kendisi üzerinden tanımlanan bir karakter olmuştur.

Kaynaklar

- Acevedo, Leonor (2009). “Georgie”. *Kitaplık 127*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akarsu, Bedia (1998). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Borges, Jorge Luis (2005). *Alçaklığın Evrensel Tarihi*. Çev. Celal Üster. İstanbul: İletişim Yayınları.
- (2009). *Alef*. Çev. Tomris Uyar vd. İstanbul: İletişim Yayınları.
- (1988). *Borges ve Ben*. Çev. Celal Üster. İstanbul: Afa Yayıncılık.
- (1999). *Brodie Raporu*. Çev. Yıldız Ersoy Canpolat. İstanbul: İletişim Yayınları.
- (2005). *Ficciones – Hayaller ve Hikâyeler*. Çev. Tomris Uyar vd. İstanbul: İletişim Yayınları.
- (2009). *Kum Kitabı*. Çev. Yıldız Ersoy Canpolat. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Burgin, Richard (1994). *Borges ile Söyleşi*. Çev. Alber Sabanoğlu. İstanbul: Mitos Yayınları.
- Giovanni, Norman Thomas di (2008). *Ustanın Dersi Borges ve Yapıtları Üstüne*. Çev. Hayriye Ulaş. Ankara: Odtü Yayıncılık.
- Vaccaro, Alejandro ve Epifania Uveda de Robledo (2008). *Senyor Borges*. Çev. Aylin Demirhan. İstanbul: Can Yayınları.
- Villada, Gene H. Bell (1981). *Borges and His Fiction*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Wheelock, Carter (1986). “Borges’ New Prose”. *Jorge Luis Borges*. Ed. Harold Bloom. New York: Chelsea House Publishers.

Wilson, Jason (2011). *Jorge Luis Borges*. Çev. Tonguç Çulhaöz. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Woodall, James (1997). *Kitabın Aynasındaki Adam Jorge Luis Borges: Bir Hayat*. Çev. Armağan Anar. İstanbul: İletişim Yayınları.

ⁱ Horhe Luis Borh s olarak okunur.

ⁱⁱ Dünya  zerinde Julio Cortazar, Cabrera Infante, Gabriel Garcia Marquez, Umberto Eco gibi birçok büyük yazarı etkileyen Borges Türkiye’de de Oğuz Atay, Hasan Ali Toptaş, Orhan Pamuk ve İhsan Oktay Anar gibi yazarları etkilemiştir.

ⁱⁱⁱ Eksen karakter/round character: bir hikâyede, gelişebilen, değişme gösterebilen ve başkalarını da etkileyebilen karakterlerdir. Flat Character/ düz karakter ise, hikâyede sadece tek bir yönüyle bulunan, değişim göstermeyen tiplerdir.

^{iv} James Woodall, Borges’in dünyada tanınmasını 1940 ortalarında bazı  yk lerinin Fransızca’ya çevrilmesiyle başladığını belirtir. (Woodall 1997: 26)

^v Formentor  d l , uluslar arası yayıncılar tarafından “mevcut yapıtları modern edebiyatın gelişmesi üzerinde kalıcı etki yapan herhangi milletten bir yazara verilmek üzere” hazırlanmıştır.

^{vi} Cinsellik konusu Borges’in yapıtlarında başlı başına ele alınması gereken bir meseledir. Bu yazıda sadece öykülerdeki kadınların nasıl karakterleştirildiği üzerinde duruldu.

^{vii} Borges 1967 yılında ilk evliliğini yapıp çok kısa bir sürede boşanmıştır. Ancak Maria Kodama ile olan uzun birlikteliği ölümünden çok kısa bir süre önce bir evlilikle sonuçlanmıştır.